

Mācīšanās darba vietā

Eiropas Komisija 2012.gada janvārī neformālā sanāksmē nolēma, ka Eiropas dalībvalstīm nepieciešams būtiski palielināt iespējas jauniem cilvēkiem apgūt profesiju darba vietā. Tas radīs dubultefektu: veicinās ekonomisko attīstību un nodarbinātību. Šādai mācību formai ir jābūt iekļautai visās profesionālās izglītības programmās. Profesionālajai izglītībai, īpaši duālajai, ir galvenā nozīme jauniešu nodarbinātības veicināšanā.

Pašreizējā Eiropas izglītības politika ir vērsta uz kvalitatīvas mācīšanās darba vietā nodrošināšanu. 2013.gada februārī Eiropas Padome noteica, ka galvenā prioritāte izglītības jomā ir jauniešu nodarbinātības veicināšana, un ieteica Eiropas Komisijai izveidot Eiropas aliansi mācīšanās darba vietā nodrošināšanai. Eiropā 33% no praktikantiem darba vietās ir profesionālās vidējās izglītības iestāžu izglītojamie. 24 Eiropas Savienības dalībvalstīs tiek īstenotas profesionālās izglītības programmas, kurās vairāk kā 50% veido mācīšanās darba vietā. Piemēram, Austrijā, Vācijā un Dānijā 30% izglītojamo apgūst profesiju, mācoties izglītības programmās, kuru lielāko daļu veido mācīšanās darba vietā. Ir nepieciešams investēt, lai paplašinātu šāda veida izglītības paplašināšanos valstīs, kurās mācīšanās darba vietā nav pietiekami nodrošināta.

Lai gan Eiropas Savienības valstīs 5.6 miljoni jauniešu ir bezdarbnieki, 36% darba devēju ziņo, ka trūkst darbinieku ar atbilstošām prasmēm. Nepieciešams mainīt un uzlabot mācīšanās darba vietā saturu, lai novērstu neatbilstību starp jauniešu nodarbinātību un pieprasījumu darba tirgū. Problēmu risināt ir iespējams, uzlabojot profesionālās izglītības kvalitāti, iesaistot darba devējus izglītības programmu izstrādē un īstenošanā, kā arī nodrošinot mācīšanos darba vietā, lai jaunieši varētu apgūt prasmes, kas palīdzētu viņiem ienākt darba tirgū. Valstīs, kurās ir labi izstrādāta profesionālās izglītības sistēmas un ir labi nodrošināta mācīšanās darba vietā, jauniešu bezdarbs ir mazāks.

Mācīšanās darba vietā modeļi Eiropas sākotnējā profesionālajā izglītībā

Mācīšanās darba vietā ir profesionālās izglītības pamatprincips, kas tieši saistīts ar profesionālās izglītības misiju - palīdzēt izglītojamajiem apgūt zināšanas, prasmes

un kompetences, kas ir nepieciešamas darbam. Šobrīd Eiropā ir trīs mācīšanās darba vietā modeļi.

1. modelis. Austrijas un Vācijas profesionālās izglītības modelis – **duālā izglītība**. Šis modelis pamatā ir balstīts uz darba devēju kā izglītības sniedzēju un finansētāju dalību izglītības nodrošināšanā sadarbībā ar izglītības iestādēm. Šajās izglītības programmās ievērojama mācību procesa daļa notiek **praksē uzņēmumos**. Mācību process – darba prakse uzņēmumā un teorētiskās mācības (vispārējo, profesionālo un mūžizglītības apguve) izglītības iestādē – ir sadalīts atsevišķos periodos. Šim modelim ir raksturīgs tas, ka mācību process tiek īstenots reālās situācijās darba vietās. *Cedefop* (European Centre for the Development of Vocational Training) definē, ka teorētiskās un praktiskās mācības tiek organizētas kombinētos mācību periodos, pamīšus notiekot gan izglītības iestādē, gan uzņēmumā. Teorētisko un praktisko mācību periodi var būt dažāda ilguma (nedēļas, mēneši, daļa no mācību gada).

Prakse uzņēmumā ir specifiska teorētisko un praktiskās apmācības forma, kas ir definēta kā sistemātiska, ilgtermiņa apmācība, kas notiek atsevišķos mācību periodos pamīšus uzņēmumā un izglītības iestādē. Salīdzinot ar citām apmācību formām, prakses uzņēmumā ir ilgtermiņa, tiek slēgts līgums starp praktikantu un darba devēju, praktikants saņem atalgojumu par darbu prakses laikā. Darba devējs praktikantam nodrošina iespējas apgūt attiecīgajā profesijā nepieciešamās prasmes. Sociālie partneri ir līdzatbildīgi par profesionālās izglītības kvalitāti.

Darba devēji sagatavo darbaspēku savam uzņēmumam, nodrošinot to spēju un prasmju apguvi, kas ir nepieciešamas konkurences nodrošināšanai.

2. modelis. Prakse ir izglītības programmas sastāvdaļa, kas pamatā tiek īstenota izglītības iestādē. Tā ir formālās profesionālās izglītības programmas obligātā vai izvēles daļa, kas ietver stažēšanos vai praksi uzņēmumā. Mācības darba vietā šajā modelī var būt dažāda ilguma, bet atšķirībā no duālās izglītības mazāk kā 50% no izglītības programmas apjoma, parasti 25-30% vai mazāk. Šis modelis ir efektīvs no izglītības iestādes uz darbu modelis, kas palīdz jauniešiem tuvāk iepazīt profesiju, darba dzīvi, veicina viņu iekļaušanos darba tirgū, veiksmīgāk apgūt profesiju.

3. modelis. Darba prakse, kas notiek izglītības iestādē. Prakse (darbs laboratorijās, darbnīcās, virtuvēs, restorānos, izmēģinājumu un junioru firmās, reāla biznesa vides simulācija, biznesa projektu realizēšana) ir izglītības

programmas sastāvdaļa, kas tiek īstenota profesionālās izglītības iestādē. Šī modeļa mērķis ir radīt reālu darba vidi – izveidot kontaktus, sadarbību ar klientiem, uzņēmumiem, attīstīt uzņēmējdarbības prasmes. Šajā modelī pašas izglītības iestādes ir atbildīgas par reālas vai reālai līdzīgas darba vides radīšanu. Profesionālās izglītības iestādēs ir izveidotas darbnīcas, virtuves, restorāni, vai arī izglītības iestādes sadarbojas ar uzņēmumiem, lai izmantotu to aprīkojumu. Darbs izmēģinājuma vai junioru firmās, vai reālas dzīves projektos bieži vien ir izglītības programmas sastāvdaļa. Skolotāji sadarbībā ar uzņēmumiem organizē darba praksi, kurās praktikantiem jāspēj sadarboties, koncentrēties uz darba procesu, būt inovatīviem un radošiem.

Daudzās Eiropas valstīs tiek apvienoti visi trīs mācīšanās darba vietā modeļi. Ir atšķirīga terminoloģija un definīcijas, pat vārdam prakse ir dažādas papildnozīmes un koncepcijas. Profesionālā vidējā izglītība galvenokārt ir balstīta uz mācībām izglītības iestādē. Darba prakses programmas uzņēmumos bieži vien līdzās pastāv sistēmām, kas ir balstītas uz mācībām izglītības iestādēs (skat.1.tabulu).

Eiropā nepārtraukti notiek reformas, lai attīstītu mācīšanās darba vietā sistēmu. To īpaši veicināja ekonomiskā krīze.

1.tabula

**Mācīšanās darba vietā īstenošana
Eiropas valstu profesionālās vidējās izglītības programmās (2006-2010)**

Pašreizējās tendences Eiropas valstīs	Mācīšanās darba vietās īstenošanas līmenis	
	Zems līmenis	Augsts līmenis
Tendence pieaugt	Īrija, Somija, Luksemburga, Francija, Norvēģija, Nīderlande	Austrija, Ungārija, Vācija, Šveice
Tendence pazemināties	Beļģija, Spānija, Polija	Slovākija, Čehija, Islande. Dānija

Uz mācīšanos darba vietā balstītas izglītības īstenošanā ieguvēji ir visi.

Izglītojamo ieguvumi:

- attīstītas profesionālās prasmes un iegūta laba profesionālā pieredze;
- apgūtas darba tirgū nepieciešamās prasmes un kompetences, arī caurviju: komunikācijas, komandas darba, problēmu risināšanas prasmes;

- iegūta pilnīgāka informācija par karjeras iespējām;
- apgūtas karjeras vadības prasmes;
- uzlabota pašapziņa un motivācija;
- iegūta pirmā darba pieredze, kas veicina iespējas iegūt darbu.

Darba devēju ieguvumi:

- iegūts kvalificēts darbinieks;
- nodrošināta nepieciešamo prasmju apguve, pielāgojot prakses programmu;
- iespēja pieņemt darbā praktikantu, kura sagatavošanā uzņēmums ir ieguldījis savus resursus,
- uzlabota ražošanas produktivitāte;
- veicināta darbinieku profesionālā attīstība.

Profesionālās izglītības iestādes ieguvumi:

- uzlabota profesionālās izglītības pievilcība;
- uzlabota profesionālās izglītības kvalitāte un veicināta mācīšanās rezultātu sasniegšana;
- uzlabota profesionālās izglītības programmu atbilstība darba tirgum;
- veicināta pedagogu kompetence un profesionālā attīstība;
- uzlabota sadarbība starp profesionālās izglītības iestādēm un darba devējiem.

Sabiedrības ieguvumi:

- iegūts kvalificēts darba spēks, kas atbilst darba tirgus prasībām;
- veicinātas jauniešu nodarbinātības iespējas;
- uzlabota profesionālās izglītības finansēšanas sistēma: izmaksas sedz valsts un darba devēji;

- kombinēta profesionālās izglītības procesu administrēšana;
- veicinātas inovācijas un radošums profesionālajā izglītībā;
- iegūta iespēja stiprināt sociālo iekļaušanu un vienlīdzības principu ievērošanu.

Plašāka informācija par mācīšanos darba vietā un Eiropas valstu pieredzi pieejama Eiropas Komisijas dokumentā „Work-Based Learning in Europe” *Practices and Policy Pointers*, (pieejams http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/work-based-learning-in-europe_en.pdf).